

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук

ЗАТВЕРДЖЕНО
Гуманітарно-педагогічний факультет
19 червня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ДИПЛОМАТИЧНА ТА КОНСУЛЬСЬКА СЛУЖБА

Галузь знань	29 Міжнародні відносини
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Освітня програма	«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Факультет	гуманітарно-педагогічний

Розробник: Любовець О.М., доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

Опис навчальної дисципліни «Дипломатична та консульська служба»

Навчальна дисципліна «Дипломатична та консульська служба» є обов'язковою професійно орієнтованою дисципліною підготовки бакалаврів освітньої програми «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Метою дисципліни «Дипломатична та консульська служба» є ознайомлення студентів із засадами, принципами та структурою дипломатичної і консульської служби України та зарубіжних країн, а також розвиток початкових навичок і вмінь роботи в центральних державних органах у сфері реалізації зовнішньої політики України та навичок професійної дипломатичної діяльності в зарубіжних органах зовнішніх зносин держави.

Основними завданнями дисципліни є ознайомлення студентів з основними характеристиками, особливостями та організацією сучасної дипломатичної та консульської служби України та зарубіжних країн; аналіз базових нормативно-правових механізмів регулювання діяльності сучасної дипломатичної та консульської служби України та зарубіжних країн; узагальнення історичного досвіду і появи нових тенденцій у розбудові дипломатичних і консульських служб та їх врахування і застосування у повсякденній дипломатичній практиці.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	бакалавр	
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»	
Освітня програма	«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (якщо є в робочому навчальному плані)	—	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	2025/26 н.р.	—
Семестр	3	—

Лекційні заняття	15 год.	—
Практичні, семінарські заняття	30 год.	—
Лабораторні заняття	—	—
Самостійна робота	75 год.	—
Індивідуальні завдання	—	—
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	4 год.	—

1. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Дипломатична та консульська служба» є ознайомлення студентів із засадами, принципами та структурою дипломатичної і консульської служби України та зарубіжних країн, а також розвиток початкових навичок і вмінь роботи в центральних державних органах у сфері реалізації зовнішньої політики України та навичок професійної дипломатичної діяльності в зарубіжних органах зовнішніх зносин держави.

Набуття компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК):

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в сфері міжнародних відносин, суспільних комунікації та регіональних студій, зовнішньополітичної діяльності держав, міжнародних взаємодій між державами, міжнародними організаціями та недержавними акторами, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов та передбачає застосування теорій суспільних наук та спеціальних наукових методів дослідження проблем міжнародних відносин.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК5. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК9. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК11. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК)

СК6. Здатність застосовувати засади дипломатичної та консульської служби, дипломатичного протоколу та етикету, уміння вести дипломатичне та ділове листування (українською та іноземними мовами).

СК12. Здатність до здійснення комунікації та інформаційно-аналітичної діяльності у сфері міжнародних відносин (українською та іноземними мовами).

СК13. Здатність аналізувати діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН04. Знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення та реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних рішень.

ПРН07. Здійснювати опис та аналіз міжнародної ситуації, збирати з різних джерел необхідну для цього інформацію про міжнародні та зовнішньополітичні події та процеси.

ПРН08. Збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги інформації про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, регіональних систем, міжнародних комунікацій.

ПРН11. Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів та міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні та аналітичні.

ПРН13. Вести фахову дискусію із проблем міжнародних відносин, міжнародних комунікацій, регіональних студій, зовнішньої політичної діяльності, аргументувати свою позицію, поважати опонентів і їхню точку зору.

ПРН16. Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності.

2. Програма та структура навчальної дисципліни:

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	денна форма						
	тижні	усього	у тому числі				
			л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Дипломатичні відносини та дипломатична служба							
Тема 1. Предмет, мета і завдання курсу «Дипломатична і консульська служба».		8	1	2			5
Тема 2. Дипломатична діяльність держави. Державні органи зовнішніх зносин.		16	2	4			10
Тема 3. Державна дипломатична служба.		16	2	4			10
Тема 4. Встановлення дипломатичних відносин. Відкриття дипломатичних представництв.		16	2	4			10
Разом за змістовим модулем 1		56	7	14			35
Змістовий модуль 2. Поняття, структура і статус провідних інституцій сучасної дипломатії							
Тема 5. Структура та персонал дипломатичного представництва. Дипломатичний корпус.		16	2	4			10
Тема 6. Консульські відносини		16	2	4			10

та консульські установи.							
Тема 7. Консульські функції та обов'язки.		16	2	4			10
Тема 8. Участь міжнародних організацій у розвитку дипломатичних відносин.		16	2	4			10
Разом за змістовим модулем 2		64	8	16			40
Усього годин	15	120	15	30			75

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет, мета і завдання курсу «Дипломатична і консульська служба».	1
2	Дипломатична діяльність держави. Державні органи зовнішніх зносин	2
3	Державна дипломатична служба.	2
4	Встановлення дипломатичних відносин. Відкриття дипломатичних представництв.	2
5	Структура та персонал дипломатичного представництва. Дипломатичний корпус.	4
6	Консульські відносини та консульські установи.	2
7	Консульські функції та обов'язки.	2
8	Участь міжнародних організацій у розвитку дипломатичних відносин.	2

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет, мета і завдання дисципліни «Дипломатична і консульська служба»	2
2	Історія становлення та розвитку дипломатії	2
3	Дипломатична діяльність держави	2
4	Державні органи зовнішніх зносин	2
5	Дипломатична служба як складова державної служби	4
6	Особливості призначення та припинення дипломатичної служби	2
7	Встановлення дипломатичних відносин. Відкриття дипломатичних представництв	2
8	Акредитація глав дипломатичних представництв. Припинення дипломатичної місії	2
9	Структура та персонал дипломатичного представництва. Дипломатичний корпус	2
10	Дипломатичні привілеї та імунітети	2
11	Консульські відносини та консульські установи	
12	Консульські функції та обов'язки	2
13	Функції закордонних консульських установ	2
14	Спеціальні місії як форма дипломатії	2
15	Міжнародні організації як форма та вияв багатосторонньої дипломатії	2

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет, мета і завдання дисципліни «Дипломатична і консульська служба»	2
2	Дипломатична діяльність держави. Державні органи зовнішніх зв'язків.	4
3	Державна дипломатична служба.	4
4	Встановлення дипломатичних відносин. Відкриття дипломатичних представництв	4
5	Структура та персонал дипломатичного представництва. Дипломатичний корпус.	4
6	Консульські відносини та консульські установи.	4
7	Консульські функції та обов'язки	4
8	Участь міжнародних організацій у розвитку дипломатичних відносин.	4

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- аналітичні доповіді;
- реферати.

7. Методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (лабораторні, практичні заняття);
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- відеометод (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- метод проблемного навчання;
- метод командної роботи, мозкового штурму;
- самостійна робота (виконання завдань)

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знання здобувача вищої освіти за 100-бальною шкалою, яку переводять у національну оцінку згідно з чинним «Положенням про екзамени та заліки у НУБіП України».

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Дипломатичні відносини та дипломатична служба		
Семінарське заняття 1. Предмет, мета і завдання дисципліни «Дипломатична і консульська служба»	ПРН04, ПРН11, ПРН13.	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5

Семінарське заняття 2. Історія становлення та розвитку дипломатії	ПРН04, ПРН11, ПРН13, ПРН16.	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 3. Дипломатична діяльність держави	ПРН01, ПРН11, ПРН13, ПРН16.	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 4. Державні органи зовнішніх зносин	ПРН04, ПРН11.	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 5. Дипломатична служба як складова державної служби	ПРН04, ПРН11	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 6. Особливості призначення та припинення дипломатичної служби	ПРН01, ПРН06.	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 7. Встановлення дипломатичних відносин. Відкриття дипломатичних представництв	ПРН04	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Модульна робота 1		30
Разом за модулем 1		100
Модуль 2. Поняття, структура і статус провідних інституцій сучасної дипломатії		
Семінарське заняття 8. Акредитація глав дипломатичних представництв. Припинення дипломатичної місії	ПРН04, ПРН11.	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 9. Структура та персонал дипломатичного представництва. Дипломатичний корпус	ПРН04, ПРН16.	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 10. Дипломатичні привілеї та імунітети	ПРН11	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 11. Консульські відносини та консульські установи	ПРН11	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 12. Консульські функції та обов'язки	ПРН04, ПРН16.	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 13. Функції закордонних консульських установ	ПРН11, ПРН16.	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Спеціальні місії як форма дипломатії	ПРН01, ПРН11, ПРН13, ПРН16.	5
Самостійна робота	ПРН07, ПРН08.	5
Семінарське заняття 15. Міжнародні організації як форма та вияв багатосторонньої дипломатії		

Самостійна робота		
Модульна робота 2		30
Разом за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 \cdot 0,7 \leq 70$	
Екзамен		30
Разом за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна та результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання:	роботи, які здають із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності:	списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонено (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові покликання на використану літературу
Політика щодо відвідування:	відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в онлайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=1243>;
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;

- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти; електронні інформаційні ресурси.

10. Рекомендовані джерела інформації

Основна:

1. Біла-Тіунова Л.Р., Панова Н.С., Тодощак О.В., Фаєр Ю.Г. Припинення державної служби як інститут адміністративного права: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 236 с.
2. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 8 квітня 1961 року : ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048
3. Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047
4. Гуменюк Б. І. Основи дипломатичної та консульської служби: навч. посібник. К., 2004. 248 с.
5. Гуменюк Б. І. Дипломатична служба: правове регулювання: навч. посібник. К., 2007. 224 с.
6. Дипломатична та консульська служба: підручник для студентів ВИЗ / К.В. Балабанов, М. В, Трофименко. Донецьк, 2013.
7. Кобилинська І.М. Правовий захист дипломатичних представництв та їх персоналу: Міжнародне право. Право і суспільство. № 2. 2019. С. 241- 248.
8. Мануїлова К.В. Становлення правового регулювання дипломатичної діяльності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2021 № 49. С. 158-161.
9. Палагусинець Р. В. Роль дипломатичної служби в формуванні ефективного державного управління зовнішньою політикою держави. Електронне «Державне управління: удосконалення та розвиток». № 2. 2020. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/40.pdf
10. Панов А.В. Дипломатична і консульська служба. Монографія. Ужгород, 2015. 270 с.
11. Питання присвоєння дипломатичних рангів: Указ Президента України від 18.05.2019 р. № 275/2019, зі змін. та доп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275/2019#Text>
12. Полтавець Т. Дипломатична служба в Україні та за кордоном. Громадська думка про правотворення. 2018. № 8 (152). С. 11–14.
13. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 № 3723- XII : із зм. і доп. станом на 16.07.2020 // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
14. Про дипломатичний та службовий паспорти України: Указ Президента України від 12 травня 2015 року № 264/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/2015#n140>
15. Про дипломатичну службу України: Закон України від 20.09.2001 № 2728-III // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>.
16. Про перелік посад, приписаних до дипломатичних рангів України: Указ Президента України від 21.12.2018 р., № 434/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842/96#Text>

17. Сагайдак О. П. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи: Навчальний посібник. К., 2008. 295 с.
18. Турчин Я. Б., Дорош Л. О., Івасечко О. Я. Дипломатична та консульська служба: підручник. Львів, 2018. 332 с.
19. Чабан А.Ю. Дипломатична і консульська служба: Навчально-методичний посібник. Черкаси, 2019. 94 с.
20. Федчишин С. А. Класифікація посад у системі дипломатичної служби України // Правова держава. 2015. № 20. С. 69–75.
21. Федчишин С. А. Дипломатичні ранги як спеціальні звання дипломатичних службовців. Публічне право. 2020. № 2 (38). С. 55-66.
22. Федчишин С. А. Підстави припинення дипломатичної служби України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. Том 31 (70). № 4. С. 183-189.
23. Щериця С.І. Дія кримінального процесуального закону щодо спеціальної категорії осіб, які користуються правом дипломатичної недоторканності в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 1. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2017/48.pdf

Додаткова:

24. Безверха І.А. Типізація комерційної дипломатії. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 18, ч. 1. С. 35-40.
25. Висоцький О.Ю. Електронна дипломатія як інструмент пропаганди // Політологічний вісник. 2018. Вип.81. С. 51-59.
26. Висоцький О.Ю. Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина І. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. 56 с.
27. Гавриленко І. Концепції та моделі здійснення культурної дипломатії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 2014. Вип. 1. С. 5-8.
28. Гончарова А.О. Дипломатична служба як складова частина державної служби України. Актуальні проблеми державного управління. 2011. № 1. С. 420-424.
29. Григоренко Є., Журавель А. Дипломатична служба в механізмі реалізації законодавства про національну безпеку України. Європейська дипломатія у ХХІ столітті: матеріали науково-практичного круглого столу (21 грудня 2018 року). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. С. 23-26.
30. Григор'єва Т. Історія дипломатії від давнини до кінця XVIII ст. К.: Києво-Могилянська академія. Видавничий дім, 2015. 178 с.
31. Грінченко О. Місії ad hoc в сучасному праві Європейського Союзу. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. Вип. 99. С. 102–108.
32. Далявська Т. П. Феномен невизнаних держав: політологічний аналіз: монографія. Київ: Університет «КРОК», 2018. 228 с.
33. Зінченко А. Л. Історія дипломатії: від давнини до нового часу: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Вінниця: Нова книга, 2002. 433 с.
34. Історія дипломатії: навч.-метод. посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О. В. Бігняка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 116 с.

35. Ковальська В. В. Регулювання діяльності спеціальних місій у міжнародному праві. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. Вип. 2(8). С. 21-25.
36. Конопляник О.С., Гречанюк С.К., Галай В.О. Адміністративно-правове регулювання охорони Національною гвардією України дипломатичних представництв іноземних держав. К: ГО «Київський правозахисний альянс», 2016. 182 с.
37. Макар Ю. Століття української дипломатії. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2017. Т. 35-36. С. 77-94.
38. Маринів І.І., Иорозова А.О. Деякі проблеми визнання АД НОС у сучасному міжнародному праві. Право та інноваційне суспільство. № 2 (15) 2020. С. 23-27.
39. Онищенко О. А. Порівняння правового статусу дипломатичних агентів і консульських посадових осіб у сучасному міжнародному праві: Держава та регіони. Сер.: Право. 2014. № 2. С. 124-127.
40. Опанасюк О. Новітні тенденції у роботі дипломатичного агента ХХІ ст. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2989.
41. Палєєва Ю. С., Тодорошко Т. А. Теоретичні питання міжнародно-правового визнання держав в контексті сучасності. Альманах міжнародного права. 2017. Вип. 18. С. 57-63.
42. Пик С.М., Костюк Д.А. Види таємної дипломатії та особливості їхнього функціонування у міждержавних відносинах. Вісник Донецького національного університету. Сер.: Політичні науки. 2016. С. 48-53.
43. Руденко Г. М. Україна дипломатична. К., 2001. 176 с.
44. Руденко І. І. Особливості користування дипломатичними привілеями та імунітетами. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 1. Одеса: Юридична література, 2016. С. 447-449.
45. Сіваш О.М. Статус членів родини дипломатичного агента за Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1969 р. Юридичний науковий електронний журнал, 2020, № 8, С. 4.
46. Сухорольська І. Нова громадська дипломатія та особливості її реалізації у сучасних умовах. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2015. Випуск 27. С. 136-143.
47. Ткаля О.В. Теоретичне обґрунтування дипломатичного імунітету : Актуальні проблеми держави і права. 2009. С. 369-377.
48. Ціватий В. Віденський конгрес 1814–1815 рр.: інституціональний вердикт європейського політико-дипломатичного та суспільно-історичного розвитку. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2016. Вип. 25. С. 229-246.

Електронні інформаційні ресурси

1. Бібліографічна і реферативна база даних SCOPUS. URL: <http://www.scopus.com/>
2. Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка – <http://www.iir.kiev.ua/>
3. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua>
4. Міністерства освіти і науки України (нормативні документи в галузі освіти і науки). URL: <http://www.mon.gov.ua>

5. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL:
<http://www.nbuv.gov.ua/>
6. Brookings Institution. URL: <https://www.brookings.edu/>
7. Carnegie Endowment for International Peace (CEIP). URL :
<https://carnegieendowment.org/>
8. Chatham House (Royal Institute of International Affairs). URL :
<https://www.chathamhouse.org/>
9. European Union (EU). URL: https://europa.eu/european-union/index_en
10. Institute for the Study of War (ISW). URL: <https://www.understandingwar.org/>
11. North Atlantic Treaty Organization (NATO). URL: <https://www.nato.int/>
12. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). URL:
<https://www.oecd.org/>
13. RAND («Research and Development») Corporation. URL: <https://www.rand.org/>
14. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). URL:
<https://www.sipri.org/>
15. The Center for Strategic and International Studies (CSIS) URL :
<https://www.csis.org/1>
16. The Club of Rome. URL: <https://www.clubofrome.org/>
17. United Nations (UN). URL: <https://www.un.org/en/>